

לב המזעזעים

הליכות והלכות בענין "מערב מוצ"ש"
ובמנהג אמירת "יתן לך" "אליהו הנביא"

גליון צ"ד

ניגון "לדוד מזמור"

נהגו לומר מזמור זה בניגון, ויש מי שאומר שלא נשאר לנו מכל ניגוני דוד המלך אלא רק ניגון מזמור זה, והראיה משום שהוא קול ממחר ומתגבר כקול ירי המלחמות ממש, טעם נוסף: לפי שהוא דבר פלא שכל ישראל בכל התפוצות מנגנים אותה באותה המנגינה (ספר איי הים על תשובת הגאונים שע"ת ס' קנב להגרי"מ חזן בעל שו"ת כרך רומי).

"והוא רחום"

נהגו להאריך ב"והוא רחום" (שו"ע רצ"א) ובאמירת "ברכו" בתחילת התפילה, (אור זרוע ח"ב הלכות מוצ"ש סט, שו"ע הרב רצ"ד).

הטעם: בכדי להוסיף מחול על הקודש (רמ"א רצ"א, לבוש שם א).

טעם אחר: שכל זמן אמירת "והוא רחום" אין הנשמות חוזרות לגיהנום (רוקח פירוש סידור התפילות ס' קה).

טעם אחר: מפני לווית המלך שצריך ללוות המלך ויש להאריך (מ"מ תצד).

בסגולותיו: אדם שמאריך באמירת "ברוך ה' המבורך" יש בה סגולה להינצל מנזק כל אותו שבוע (שערי תשובה רצ"א).

ויש אומרים: שיש להאריך בכל תפילת מעריב (פתח הדביר רצ"ג), והטעם: לפי שכל זמן התפילה אין הנשמות חוזרות לגיהנום.

ביאור הדבר: שכל זמן שלא נמרו כל ישראל מהניח קדושת השבת אין הדין חוזר עימהם בכל תוקף וכל אחד שמאחר פועל טוב (כה"ח רצ"ג יב בשם החס"ל אות א).

הבדלה ב"אתה חונן"

תקנו חכמים שיבדיל בתפילה בברכת חונן הדעת ואח"כ מבדיל שוב בבית על הכוס (שו"ע רצ"א א ג).

הטעם שתקנו הבדלה בתפילה ולא מספיק הבדלה על הכוס כשתקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח הברכות והתפילות קדושות והבדלות תקנו הבדלה בתפילה לפי שכשעלו ישראל מן הגלות היו עניים ולא היה בידם לקנות יין להבדלה התקינו שיבדילו בתפילה, וכשהעשירו חזרו וקבעו על הכוס וכשהחזרו ונהיו עניים חזרו וקבעו בתפילה וכדי שלא יהיה הבדלה תלויה בעושר ועוני התקינו חכמים לאומרה בתפילה ולהבדיל על הכוס (ברכות לג, א, שו"ע רצ"ד, שו"ע הרב שם ב).
[עיי' בן איש חי שנה ב פרשת ויצא אות ד מעם נוסף על פי הוזהר].

מאחרים לבוא לבית הכנסת (טוש"ע רצ"א)

הטעם: בשביל להוסיף מחול על הקודש, (כל בו סימן מא טור רצ"א).

טעם אחר: על פי הנמרא (ברכות נב, א) כדי שלא יראה עליו כמשאוי (פמני"ד מ"ז רצ"א, וכן נמצא בוחר הקדוש ויקהל דף רז, א).

טעם אחר: משום חשש מלאכה, שלא יבוא למעות ולעשות מלאכה (פרישה רצ"ג, מחזור ויטרי 112).

טעם אחר: מצד החזרת הרשעים לגיהנם לפי שיש לרשעים מנוחה בשבת בנהינם עד שישלימו ישראל תפילת ערבית, ולכן מאריכים בתפילה שלא יחזרו מהרה לגיהנם (מחזור ויטרי שם), ועושים כן כדי להיות נושא בעול עם המתים הנידונים בנהינם.

"לדוד ברוך ה'" "ולמנצח במנגינות"

יש הנוהגים לזמר במוצ"ש לפני תפילת מעריב מזמור "לדוד ברוך" (תהילים קמד) ומזמור (שם סז) "למנצח במנגינות" (משנ"ב רצ"א).

הטעם: כדי ללוות את השבת בשירים ובתשבחות ביציאתה כעין כניסתה, כמבואר במדרש "משל לכלה ומלכה שמלוים אותם בשירות ותשבחות" כך גם השבת מלכה [וכלה] כדאמירנן (שבת קיט, ב) "בואו ונצא לקראת שבת מלכתא בואי כלה בואי כלה" ואנו מלווים כך את השבת בשירות ותשבחות בשעת יציאתה (משנ"ב שם).

טעם אחר: שעל ידי זה מתאחרת תפילת מעריב ונוסף מחול על הקודש וגם נמנעים מדברים בטלים בבית הכנסת עד תחילת התפילה (כנה"ג רלה הובא במשנ"ב רצ"א). טעם אחר: כדי להוסיף מחול על הקודש (משנ"ב שם).

ויש שלא נהגו לאומרו (האר"י ז"ל כמבואר בשעה"כ דף נא עד). בסידור יעב"ץ כתב הטעם: לפי שכל המוסיף בשבחי השם יתברך באמירת מזמורים אלו הרי זה משובח ואינן חובה, ומטעם זה לא היה חושש הארי ז"ל לאמרם ובודאי היה עוסק בתורה ולא רצה להתבטל מלימודו.

וכן מנהג הגר"א שלא לומר (מעשה רב אות סז) והטעם: לפי שאין לקבוע פסוקים ומזמורים בציבור וזולת שיר של יום (עיי' מעשה רב אות כז).

וכך נהגו קהילות רבות ומתחילים ב"והוא רחום" ונהרא נהרא ופשטיה.

זמן אמירתו: יש אומרים שאין להתחיל אלא בזמן המפורסם למוצ"ש ולא קודם (שו"ת פאת שדך ח"ב סוף הספר סעיף פב וכן נהגו בבית מדרשו של הגרי"ח זינגפלד הובא בספר תורת חיים).

הטעם באמירת "בין יום השביעי לששת ימי המעשה" אף שאינו מן המניין של הבדלות לפי שצריך לאומרו על הכוס כדי לומר מעין חתימה סמוך לחתימה גם בתפילה לא תקנו להסירו (אבודרהם, והוא על פי הגמרא בפסחים דף קד, א).

"ויהי נועם"

אחר תפילת שמו"ע במוצאי שבת אומרים חצי קדיש ולאחמ"כ אומרים "ויהי נועם" שהוא סוף מזמור "תפלה למשה" (תהילים צ פסוק יז).

פסוק "ויהי נועם" הוא תפילה שברך משה רבינו לישראל בשנגמרה מלאכת המשכן שבו בירך את ישראל ועל ידי זה שכנה שכינה, והקמת המשכן היה ביום א' ועל זה מסמיכים "ואתה קדוש יושב תהילות" (פור רצה א, ממה משה תצו). ולכן אומרים אותו בתחילת שבוע שבזה מתפללים לה' שנכנס בו בשלום ונצא בו בשלום, ולא נכעים את בוראינו ושיהא בשבוע זה מעשה ידינו בכשרות וביישר ולא נבוא לידי עבירה כדי שלא נהיה נידונים בגהינום (אבודרהם, מנהגי בית יעקב יז).

"ויהי נועם"

הטעם שאומרים זאת: כדי שישתהו ישראל בהשלמת סדריהם כדי להאריך מנוחה לרשעים מלחזור לגיהנם (סידור רב עמרם גאון דף לא).

טעם אחר: לפי שבמזמור זה יש רמ"ח איברים וכנגד רמ"ח איברים שבאדם ואומרים זאת כדי לשמור רמ"ח איברים בתחילת שבוע (אבודרהם מוצ"ש).

טעם אחר: כדי להמשיך תוספת קדושת השבת לכל ימי השבוע הבא עד שבת הבאה (שער הכוונות דף ס).

טעם אחר: כיון שבשבת מאהרים לצאת ובכדי שלא ישאר יחיד בבית הכנסת אומרים "ויהי נועם" ו"סדר קדושה" והוא יתפלל בעוד הציבור אומרים מזמורים אלו ויצא עמהם (סידור רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמיזא הוצאת אא"ז הגאון ר' משה הרשור עמוד קצ ויתן לך).

"יושב בסתר" (תהילים צא) מזמור זה נקרא "שיר של פנעים".

טעם אמירתו: לפי שהשבת היא משמרת את שומריה ואין צריכים לירא מן המזיקים, לפיכך עתה שנכנסים לחול ואנו צריכים שמירה מן המזיקים שכבר ניתנה רשות למחבלים לחבל נהנו לומר זה המזמור שיש בו תפילה לימלט מן המזיקים ומדינה של גיהנם (ממה משה אות תצו, שבלי הלקט קבט).

יש שכתבו בדומה: לפי שבמוצאי שבת מתרבים המזיקים לכן אנו מתפללים "שיצילנו מפקד בלילות".

כפילות הפסוק "אורך ימים"

כופלים הפסוק "אורך ימים אשיעוהו", והטעם: דעל ידי כך נשלם השם היוצא ממנו (פור רצה).

טעם אחר: לפי שפרק "יושב בסתר" עם הפסוק "ויהי נועם" יש בו קב"ד תיבות וכשכופלים הפסוק יש רמ"ח אותיות כנגד רמ"ח אבריו של אדם ומן הדין היה לכפול את כל הפרק ומפני מורח הציבור תקנו לכפול פסוק ראשון ואחרון ולכן תקנו לאומרו במוצ"ש שהיא תחילת שבוע כדי שישמור ה' את רמ"ח אבריו של אדם (אבודרהם הובא במ"מ תצו).

הטעם שלא תקנו ברכה נפרדת על הבדלה בתפילה: לפי שלא רצו לתקן ב' ברכות על דבר אחד [הבדלה] בתפילה ובהבדלה על הכוס (ערוה"ש רצד ג).

הטעם שנתקנה הבדלה בברכת "אתה חונן"

לפי שהבדלה חכמה היא, דכל היודע להבדיל בין קודש לחול, ובין טמא לטהור חכמה היא, ולכן קבעוהו בברכת החכמה ["אתה חונן"] (ברכות לג, א, מג"א בשם הירושלמי, לבוש רצד א).

טעם אחר: כשם שאין לו לאדם לעשות מלאכה במוצ"ש קודם שיבדיל כך אין לו לתבוע צרכיו קודם שיבדיל ולכן נאמרת הבדלה בברכת "אתה חונן" שהיא ראש לכל הנצרכים (אבודרהם מוצאי שבת, מג"א רצד א).

הטעם שמבקשים דעת דווקא במוצ"ש

על פי מה דאיתא בסוף פרק מקום שנחנו (דף נד, א) שבמוצאי שבת נתן הקב"ה בינה באדם הראשון וטח שני אבנים, וידוע (עיין רשב"א בתשובה ויעב"ץ בספרו על אבות בהצעה לפרק קנין התורה) שכל ענין מתעורר בבוא עתו וכיון שבמוצ"ש הראשון חנן הקב"ה לאדם בינה יתירה א"כ זמן זה מסוגל לזכות לבינה ולחכמה ולכן מתפללים במוצ"ש על חכמה (שו"ת שיח יצחק סימן קסו).

סדר הבדלה: מתחיל ב"אתה חונן עד לאנוש בינה" ואז מתחיל הבדלה "אתה חוננתנו".

הטעם שפותחים ב"אתה חונן" ולא מיד בהבדלה "אתה חוננתנו" לפי שלא רצו לשנות ממטבע התפילה לפי (עיין ברכות מ, ב) "שהמשנה ממטבע שטבעו חכמים אינו אלא מועה" (ב"ח רצד א).

הטעם שכפלו הדבר "אתה חונן לאדם דעת" ו"אתה חוננתנו"

לפי "שאתה חוננתנו" היא פתיחה לברכת הבדלה ב"אתה חונן", ואחר שאומר "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה" שזה הולך גם על אומות העולם עוד מוסיף "אתה חוננתנו" דהיינו שגם אנו זרע ישראל "למדע תורתך ותלמדנו לעשות חוקי רצונך" מה שלא עשה כן לכל גוי ובוזה הבדיל אותנו מן האומות כמו שהבדיל בין קודש לחול, ובין אור לחושך וזה שאומרים "ותבדל ה' אלוהנו בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים" ואח"כ ממשיך ואומר "אבינו מלכינו החל הימים הבאים לקראתינו וכו'" וחזור למטבע ברכה "וחוננו מאיתך דעה בינה והשכל" (ב"ח רצד א).

טעם אחר: כיון שיש שתי עניני חכמות אחת חכמה אנושית בטבע היצירה, ואחת חכמת התורה, ולכן כופלים ב' פעמים אחת קאי על חכמה הטבעית והשני חכמת התורה דחלילה לכוללם בתפילה ובקשה אחת דזה קודש וזה חול (לבוש רצד א הובא דבריו בב"ח רצד).

סיום הברכה - מזכירים ג' הבדלות שהקב"ה הבדיל, בין "קודש לחול שנאמר (ויקרא י) "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". ובין אור לחושך שנאמר (בראשית א ד) "ויבדל אלהים בין האור לחושך", ובין ישראל לעמים שנאמר (ויקרא כ ב) "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" וכתוב בשבת (שמות לא יג) "כי אות היא ביני ובינכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדישכם" הרי שבשבת ישראל נבדלים מן האומות .

טעם אחר: לפי שאין דרך לברך התלמיד שלא יתברך רבו עימו ומאחר שהתחיל בברכת עצמו "ויהי נועם" יאמר גם ברכת השי"ת "ואתה קדוש" (מטה משה אות תצט).

טעם אחר: כדי שנצא מהשבת בקדושה ואתה קדוש (יפ"ל ח"ב ס"ק ב).

אין אומרים פסוקי "ובא לציון" כשאר ימות השבוע והטעם: לפי שאין זמן גאולה בלילה (מור רצה, כל בו מא שערי תשובה).
הטעם שבמנחה בשבת אומרים "ובא לציון גואל", לפי שבשבת מתפללים על כל ימות השבוע (הגר"ק דולה ומשקה עמוד קנו).

אין אומרים פסוק "ואני זאת בריתי" הטעם: כיון שאלו ב' הפסוקים ["ובא לציון" ואתה קדוש"] סמוכים זה לזה בישעיה וכל שאין אומרים זה אין אומרים זה (מ"ז רצד א).
טעם אחר: כיון שתשעה באב שחל בשבת אין אומרים פסוק זה, כדי שלא יהיה חלוק כל מוצ"ש מליל תשעה באב ויהיה הדבר חלוק שאחר יאמר ואחר לא יאמר לכן א"א בכל השבוע (ב"ח רצה ב).

הטעם שאומרים בתפילות של שבת "ויהי נועם.. ומעשה ידינו" אף שאין מלאכה בשבת בשונה מחוצ"ש שלא אומרים כשאר מעשה ידינו: כיון שאין אומרים פסוק זה לשם ברכה למעשה ידינו לכן אין חשש, בשונה מוצ"ש שטעם אמירתו הוא לשם מעשה ידינו (פרישה רצה ג).

"ויתן לך" (בראשית כו כח)
יש נהגו לומר פסוקי "ויתן לך" במוצ"ש, ענין זה נזכר בזהר בסוף הקדמת בראשית וכתב שם לאומרו בציבור (וכן מובא בכל בו מא, אבודרהם מחזור ויטרי סימן קמה).
הטעם באמירת פסוקים אלו: לפי שהם פסוקים של ברכה והצלחה לכן אומרים אותם לסימן טוב לכל ימות השבוע בתחילת השבוע (כל בו סימן מא, מור רצה, משנ"ב שם ס"ק ה). [ענין עוד בספר ליקוטי מהר"ח עניני מוצאי שבת]. ויש אומרים: שהוא סגולה לפרנסה וטוב שיאמרוהו שנים יחד (הה"ק רבי ר' מענדלי זל"ה מרימנוב סגולת ישראל מערכת פ אות כ).
טעם אחר: מפני שבשבת מאחרים לצאת שלא ישאר אדם יחיד בבית הכנסת אלא יתפללו איתו ויצא עמהם (סידור רבינו שלמה ב"ר מנרמיוזא מהדורת אא"ז הנאון ר' משה הרשלר זצ"ל עמוד קצ "ויתן לך").

טעם אחר: כדי להאריך בענייני תפילות לפי שעכשיו הוא זמן חזרת רשעים לגיהנום ששבתו בשבת וממתנינים להם עד שיסיימו כנסייה אחרונה של ישראל את תפילתם לכן מאריכים בענייני תפילות (לבוש רצה).
טעם אחר: לפי שנאמר "כל שומר שבת מחללו.. ושימחתים בבית תפילתי" לומדים מזה שבמוצאי שבת צריך לומר רננות כמו ויתן לך לפי שהשבוע נכנס ואומרים פסוקים טובים וברכות שלמות ועוד כתיב "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון" (מטה משה סימן תקא).

טעם אחר: על פי המג"א (רסב בשם מהר"ו) דהב' המלאכים המלוים לאדם בכניסת שבת אינן יוצאין עד לאחר השבת, ומבואר במטה משה שהמלאך הרע הוא [סי"מ] שרו של עשיו והנה מצאנו גבי יעקב אבינו קודם ששלח את השר של לא רצה לשלחו עד שהודה לו על הברכות ולכן גם אנו קודם

טעם אחר: כדי להשלים מנין ק"ל תיבות שבמזמור זה כנגד ק"ל שנה שפירש אדם מאשתו והוליד פגעים בישין ומזמור זה הוא שיר של פגעים (עמרת זקנים רצה ס"ק א).

טעם אחר: לפי שהשבוע מתחלק לשנים א, ב, ג שייך לשבת שעברה ד, ה, ו, שייך לשבת הבאה (פסחים ק, א) לכן כופלים כדי להתפלל על שני החלקים (דרישה רצה א).

טעם אחר: לפי שכשכופלים אותו יש בו תיבות כמנין תיבת "כהנים" דהיינו ק"ל שכהני חשמונאי אמרו אותו במלחמה ונצחו (תשב"ץ סימן רנח, הובא במג"א רצה).

טעם אחר: כיון שיש בו עד פסוק "אורך ימים" מ"ו פסוקים ולכן כופלים פסוק אחרון כדי שיהיה י"ז פסוקים כמנין טוב (ערוה"ש רצה א).

טעם אחר: לפי שתיבות "ויהי נועם" כנגד תיבות של קריאת שמע חסר ה' תיבות ולכן כופלים "אורך ימים" שהם ה' תיבות להשלים שמשמרות רמ"ח איברים של האדם (אור הבהיר עמוד קצו בשם ליקוטי הפרדס לרש"י, עיין א"ר רצה).
טעם אחר: כדי להפריש בין קריאת המזמורים לקדושת הסידרא (שבלי הלקט ותניא רבתי).

ביאור הענין כדי שלא יראה כענין אחד ארוך (ספר הפרדס לרש"י עמוד שיז), יש שמבארים: לפי שבגמרא ענין כופלים (ספר המנהיג), כמו שמצאנו בשירת הים שכופלים את הפסוק ה' ימלוך לעולם ועד" לומר שנגמרה השירה כמבואר בכל בו (סימן ד).

צורת אמירה "ויהי נועם" "יושב בסתר" "וסדר קדושה"

יש אומרים: שיש לומר "ויהי נועם" "יושב בסתר" בעמידה (מג"א רצה יא).
והטעם: כדי להמשיך קדושת השבת לכל ימי השבוע (חסד לאלפים רצה).
יש אומרים: שאין צריך לומר במעומד רק פסוק "ויהי נועם" והשאר יכול לומר בישיבה אף לכתחילה (סידור חמדת ישראל, משנ"ב שם ס"ק א).
יש אומרים: שאין צריך לעמוד כלל ואף לא באמירת "ויהי נועם" (ספר שערי שמחה להר"ן גיאור).
יש שנהגו לומר כולו בעמידה ואף סדר "אתה קדוש" (ספר ארחות רבינו ח"א עמוד קכו שכך נהג הגר"ק זצ"ל).

סדר קדושה

הטעם באמירת סדר קדושה "ואתה קדוש"
לפי שבשעה זו מתחילים פושעי ישראל לירד בגיהנום וסדר קדושה שאומרים מועיל לצנן את אש של הגהינם (מטה משה בשם הרוקח).
טעם אחר: לפי שהרשעים מצדיקים עליהם את הדין כמו שכתוב "עוברי בעמק הברכה מעין ישתיהו גם ברכות יעטה מורה" כדאיתא בשבת וענין הקדושה הוא קבלת עול מלכות שמים ויש באותו סדר פסוק "והוא רחום" שמתפללים לקב"ה שיכפר עון ולא ישחית וכן אנחנו מתפללים עליהם שיקל מעליהם עול הכבד ולא יעיר כל חמתו (סדר היום תפילת ערבית מוצ"ש).

מתחילים ב"אתה קדוש" - הטעם באמירת פסוק "ואתה קדוש" כיון שפסוק "ויהי נועם" נאמר על השראת השכינה ולכן סומכים לו "ואתה קדוש יושב תהילות" שמדבר על השכינה (מ"ז רצה ג, משנ"ב שם ס"ק ג).

ששולחים אותו לדרכו מזכירים ברכותינו והוא בע"כ יסכים על ברכותינו (ליקוטי מהרי"ח וכתב כ"ז כתבתי רק בדרך אפשר ובדרך סמך וכל פיספוס דאורייתא סבין).

זמן אמירתו

בוזר (שם) מבואר שאומרים בבית הכנסת בציבור.

יש אומרים: בבית אחר הבדלה (האר"י בסידור האר"י, וכן מנהג בני ספרד).
והטעם: לטעם שאומרים פסוקי "ויתן לך" משום סימן ברכה והצלחה בכל השבוע הרי שראוי לומר את הפסוקים לאחר הבדלה כשנכנסים לששת ימי המעשה, בעוד שבבית הכנסת עדיין לפני הבדלה ולא עושים מלאכה.
יש אומרים: לפני הבדלה, **והטעם:** כדי לאחר את הבדלה כמה שיותר (ביאור הלכה רצה ד"ה אבל בשם הכל בו). וכך נוהגים.

הטעם שתקנו פסוקים של תורה נביאים וכתובים ב"ויתן לך": כדי שיצא אדם ידי חובתו שיעסוק בתחילת השבוע בתורה ונביאים וכתובים, ויש מקומות שהוסיפו בו פסוקים ובריתות [אמר ר' יוחנן (מגילה לא, א)] והכל כדי להוציא את הציבור מידי עסק בתורה לזכותם. (סידור ר' שלמה ב"ר שמשון מגרמייא עמוד קצ ויתן לך).

פסוקי ברכה: לאחר אמירת "ויתן לך" "המלאך הגואל" אומרים פסוקי ברכה (דברים כה) "ברוך אתה בעיר" וכו'.

הטעם [שבנוסח אשכנז] הפכו את סדר הפסוקים מהסדר שכתוב בתורה, להראות שאמירת פסוקים אלו אינם חלק מהתפילה אלא הוא רק מנהג, כעין מה שכתב הרמב"ם על קריאת הלל בר"ח (הלכות חנוכה פרק ג הלכה ז) "אבל בראשי חדשים קריאת הלל מנהג ואנו מצווה.. לפיכך קוראים בדילוג ואין מברכים" (רבי וואלף היידנהיים בסידורו).

הטעם באמירת פסוק "ה' עוז לעמו יתן": לפי שגדול השלום וחביב לפני הקב"ה (סידור רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמייא עמוד קצ ויתן לך).

אליהו הנביא

"ונהגו לומר ולהזכיר אליהו הנביא במוצ"ש (רמ"א רצה א) להתפלל

שיבוא ויבשרנו הגאולה (טור רצה א).

הטעם שנאמרים במוצ"ש: לפי שכתוב בנמ' בעירובין (מג, ב) "אין אליהו בא לא בערב שבת ולא בערב יו"ט מפני המורה שמניחים צרכי שבת ומתעסקים בקבלת פנים" ובמוצ"ש אנו מתפללים כיון שעברה שבת יכול לבוא ויגאלנו (משו"ע רצה א, מג"א רצה א).

טעם אחר: לפי שיום השבת הוא מעין עולם הבא כולו שמחה ולמוצאי שבת חוזרת העצבות ולכן אנו מפינים בתקוות הגאולה ומניחים סימנים טובים בפסוקי ברכה ולשלום וגאולה, ובהזכרת אליהו הנביא שמסר נפשו על התורה ועל קנאת ה' וכשנזכרו יגן זכותו עלינו לילך בדרכיו ואורחותיו (ערוה"ש רצה).

טעם אחר: משום דאיתא במדרש (ברכות ומדרש רות פ"ה) שבכל מוצ"ש נכנס אליהו ומלך המשיח לגן עדן ויושב תחת עץ החיים וכותב זכותן של שומרי שבת לכן מזכירים שמו במוצאי שבת (ספר תקנות ותפילות).

באופן אחר: על כן אומרים לקב"ה הרי שמרנו את השבת שלח לנו את אליהו הנביא (מהור"א אזולאי רצו בשם משה).

טעם אחר: לפי שאנו במוצ"ש מבדילים בין קודש לחול כמו כן אליהו הנביא כשיבוא לגאלנו יבדיל בין כשרים של ישראל לפסולים של ישראל (אבודרהם).
טעם אחר: כדי לעכב את המלך ע"י אמירת פיוטים להראות שקשה עלינו פרידתו וכמו שמקבלו בשמחה ובברכה כך צריך לפוטרו (אוצר דינים ומנהגים מוצ"ש).

טעם אחר: לפי שאליהו הנביא מושיב כל צדיק וצדיק בגן עדן, ואותו שבא זמנו לצאת מגיהנם ביום שלישי או שני או ראשון אליהו מוציא מגיהנם וסובל דינו עד שעה שהיה לאותו צדיק נפטר לסבול לכן נהגו לומר פסוקי אליהו במוצ"ש (מדבר קדמות בשם ר' יהודה החסיד).

מקום אמירתו

יש אומרים: שיש לאומרו בבית הכנסת השליח ציבור והציבור (ב"ח רצה ג בשם אבודרהם סדר מוצאי שבת ופירושו עמוד קפה).

יש אומרים: שיאמר כל אדם בביתו (ב"ח רצה ג שכן נוהגים). בסדר היום (סדר הבדלה) כתב קודם הבדלה נהגו לומר אליהו הנביא (וכן מבוא ביסוד ושו"ש העבודה).

טעם אחר לאמירת "אליהו הנביא" בסמוך להבדלה [קודם לכן או אחר הבדלה] כשם שהבדלה היא סימן להבדיל בין קודש לחול כך אליהו כשיבוא לגאול אותנו יבדיל בן כשרים לפסולים שבישראל (אליהו רבה רצה ט בשם אבודרהם).

טעם אחר: שבזכות המצווה יזכור אותנו אלהינו וישלח לנו אליהו משיחיו (סדר היום סדר הבדלה).

הטעם שמזכירים אליהו הנביא ג"פ בכל חרוז וחרוז: כדי לחזק הדבר על שם הנאמר (בקהלת ד יב) "והחוט המשולש לא במהרה ינתק" (שימות קמאי שבת קית, ב ד"ה ומתחיל).

טעם אחר: לזכור זכות אבותינו אברהם יצחק ויעקב (סדר היום סדר הבדלה).

הטעם שיש מזכירים אותו בשלשה תארים "אליהו הנביא" "התישבי" "הגלעדי": לפי שגשגתה תארו ג"פ בתחילה פנחס, ואח"כ אליהו הנביא, ואח"כ נעשה מלאך לפיד אש (ספר מטעמים החדש אליהו ד).

הזכרת שם אליהו פעמים רבות – מספר הפעמים שיש לכפול

ג"כ פעמים - יש אומרים שכל המזכיר שמו ג"כ פעמים יצליח בלימודו והוא כמנין "אליהו" (סדר היום).

ק"ל פעמים - יש אומרים: שיש לאומרו ק"ל פעמים, והטעם: לפי שהוא בגימטריא "אליהו הנביא" עם עשרה תיבות של אליהו הנביא (תיקוני שבת לתלמיד האר"י הובא בא"ר רצה ז).

מאה ועשרים - יש אומרים שיש לומר מאה ועשרים פעמים את השם אליהו (סידור השל"ה).